

Naturreservat i Sverige

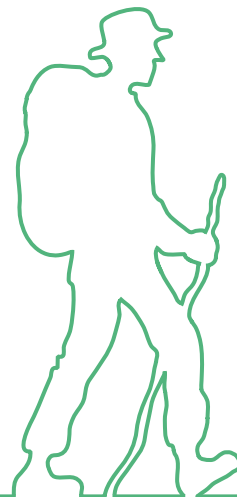
Naturresevat i Sverige

– den gröna tråden

Naturresevat är ett av de viktigaste sätten att för framtida generationer bevara den finaste naturen i Sverige. Naturresevaten är den gröna tråden, en stark länk i vårt naturskydd. Det är en tråd som löper genom hela landet. Över fjällhedar, forsande bäckar och gungande myrar, in i trolskogen, genom ängar och ekhagar och långt ut i skärgårdshavet.

Naturvårdsverket har tagit fram den här broschyren för att berätta om varför naturresevat bildas. I broschyren hittar du också några basfakta om naturresevat i Sverige.

Välkommen ut i markerna!

Ovan: Jätteek, Kullhult,
Västra Götaland.
Bild till höger: Försommar
Gillöga, Uppland

Naturkänslan och identiteten

Jag ville komma ut i skogen, svarade Astrid Lindgren när hon fick frågan hur hon fått inspiration till ungdomsromanen Ronja Rövardotter. Filmens Ronja härjar runt i ett antal svenska naturreservat. Det var där filmteamet hittade den skogskänsla som Astrid beskriver så bra.

Skogen i sagan är mörk och underlig med alla sina susande träd, och Ronja skrattar tyst bara för att älvar och skogar och näckrosor finns. Känslan för naturen är sedan länge en del av vår identitet. Har du inte upptäckt den förut så har du stor chans att göra det i något av Sveriges många naturreservat. Det finns sammanlagt 3 500. Stora och små. Släta klippor, magiska myrvatten, vidsträckta ljunghedar. Och de blir snabbt fler. Naturreservaten utgör den största andelen skyddad natur i Sverige. Regering och riksdag framhåller tydligt vikten av att skydda värdefull natur och här har naturreservaten en viktig funktion.

Urskogsliknande skogar, höga fjäll, doftande myrar, skärgårdshavet och de vackra hagmarkerna ska bevaras och vårdas. Varsam röjning kan till exempel rädda våra pampiga ekar som behöver luft och rymd. Inte många vet att Sverige och England har flest jätteeckar i hela Europa och att eklandskapet är en av Europas mest artrika miljöer. I en riktigt gammal ek kan upp till tusen arter leva.

I dag finns det goda möjligheter att skydda och sköta områden av det här slaget. Det är en följd av den nya miljöpolitiken som riksdagen beslutade 2001 och som inneburit höjda anslag för skydd och vård av naturen. Den svenska miljölagstiftningen, miljöbalken, från 1998, har dessutom stärkt naturreservatens ställning.

Nuförtiden får inte bara länsstyrelsen utan också kommuner bilda naturreservat. Detta ger ett ökat lokalt engagemang och mer information om var du hittar upplevelserik natur nära dig. Den senaste tiden har naturreservat lyfts fram som ett sätt att skydda allt fler sammanhängande områden i våra hotade hav. Allt från inbjudande sandstränder till undervattensrev, kryllande av arter med namn som sjögurka och ormstjärna.

Ihåliga och gamla träd fungerar som naturens höghus. Här finner pärlugglan sin bostad.

Det finns 3 500 naturreservat i Sverige – smultronställen för dig som gillar naturupplevelser utöver det vanliga.

Ovan: Tulpanskålen är en vårsvamp som påträffas sällsynt i näringsrika och skyddsvärda skogar.

Bild i mitten: Familjen blåvingar tillhör dagfjärilarna som är en känslig djurgrupp. De är beroende av blomsterrika landskap.

Bild längst till höger: Groddjuren lever i våtmarker och vattensamlingar. Bland annat utdikning och övergödning hotar många arters existens både i Sverige och i andra länder. Åkergroda.

Växter och djur – en del av vår kultur

Naturreservat är ett av de viktigaste verktygen för att bevara biologisk mångfald. Det anser man i Sverige, och det anser många andra länder också. Sverige har skrivit under Konventionen om biologisk mångfald. Den togs fram vid miljökonferensen i Rio de Janeiro 1992 för att hejda förlusten av arter och naturmiljöer. Det kan vara svårt att förstå sig på uttrycket biologisk mångfald, men det är helt enkelt alla de olika former av liv och funktioner som finns i naturen. Allt som i årtusenden gett oss mat och medicin, renat luften, lindrat effekter av naturkatastrofer, och dessutom fått oss att må bra och upptäcka stor skönhet. Idag är det inte längre en självklarhet att detta kommer att finnas kvar i framtiden. De senaste femtio åren har människan påverkat och förstört naturmiljöer i långt snabbare takt än någonsin tidigare i historien. Vi måste därför bättre värna och vårda våra skogar, vattendrag, betesmarker, skärgårdar och andra naturmiljöer – bland annat genom att bilda naturreservat för de mest skyddsvärda områdena. Då kan även våra barn få uppleva naturens kraft, mångfald och magi.

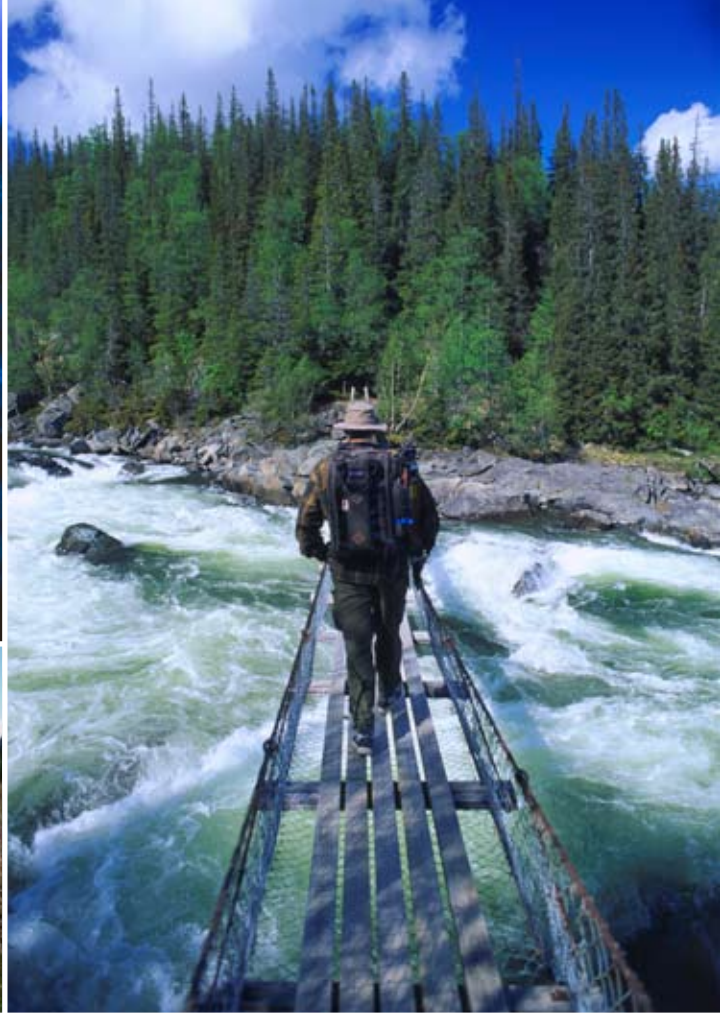
De sista naturskogarna och värdefulla vatten

Sveriges landareal utgörs till 55 procent av skog. Ett stort antal naturreservat består av skog, alltifrån fjällens björkskogar över Norrlands gamla barrskogar ned till Sydsveriges ädellövskogar. Trots det är endast cirka 1,5 procent av skogen nedanför den fjällnära regionen skyddad och det räcker inte för att bevara växt- och djurlivet. Därför har riksdagen beslutat om miljömålet Levande skogar som bland annat innebär att fler naturreservat ska bildas för de mest skyddsvärda skogarna. Motsvarande gäller även för myrar enligt miljömålet Myllrande våtmarker. Men det är långt ifrån bara skogar och myrar som ska skyddas som naturreservat. Fler marina miljöer, sjöar och vattendrag behöver också skyddas. På så sätt bevaras bland annat en del av havets artrika tångbälten och fiskens vandringsleder i älvar och åar.

Sveriges Riksdag har fastställt 16 mål för hur tillståndet i miljön bör vara. Naturreservat är ett medel för att uppnå målen. De mest skyddsvärda skogarna, myrarna och vattenmiljöerna prioriteras för långsiktigt bevarande som naturreservat.

Friluftsliv har en stor betydelse för folkhälsan och bidrar till livskvalitet. En välbevarad natur till exempel större sammanhängande bullerfria områden är en grundförutsättning för en betydande del av turistnäringen. Tätortsnära områden med attraktiv natur är också viktiga att bevara långsiktigt eftersom de kan nyttjas av många människor.

Friluftslivet ger oss de vackraste orden

När en stor dagstidning frågade sina läsare vilka ord de tycker är vackrast hamnade sommarvind, skärgård och solregn i topp. Det är i naturen vi finner skönheten, visade det sig. Bärplockning, skidåkning, strandhugg, fågelskådning och skogsvandringar – allt det vi kan göra tack vare allemansrätten – är också bra för folkhälsan. Naturvistelser mildrar bevisligen stress och sjukdomar.

Många människor tilltalas av natur som är rofylld, rymlig, artrik och vild. Därför satsar samhället på att skydda naturområden som är rika på naturupplevelser och lätta att nå för många. Friskvård i naturen är billigt och naturreservaten förser dessutom turistindustrin med en rad upplevelsevärden. Forskare har undersökt vad människor vill ha ut av sina naturupplevelser. Dessa värden toppar listan: orördhet och mystik, skogskänsla, frihet och rymd, artrikedom, naturpedagogik, kulturhistoria, aktivitet och utmaning, service och samvaro.

Vad väljer du? Tysta tankar vid svarta tjärnar, gransus med svampdoft, magnifika utsikter, natur- och kulturarvsstudier, stilla strövtåg eller tuffa strapatser? Eller bara ett mysigt ställe att grilla på tillsammans med vännerna?

Varje naturreservat är unikt

Varje naturreservat är unikt och har därför egna föreskrifter för att bevara naturvärdena. Syftet med reservatet avgör vilka begränsningar som gäller. Jakt på älg och rådjur är normalt tillåtet, men det kan vara förbjudet att jaga fågel som tjäder eller änder. Fiske regleras normalt inte i naturreservaten. För att bevara skogar med höga natur- och friluftsvärden är avverkning normalt inte tillåten. I skötselkrävande områden kan däremot träd behöva fällas.

För övrigt gäller allemansrätten: du får vandra fritt och plocka bär och svamp, men inte störa och förstöra. Och du får elda. Fast inte var som helst. Det kan finnas särskilda eldplatser. En del naturreservat har särskilt känsligt fågelliv. Skyltar informerar om vad som gäller när du besöker naturreservat.

Naturresevat i eklandskap behöver betesdjur, för att hålla markerna öppna, då mår ekarna bäst. Erken, Uppland.

Så sköts naturresevat

I Sverige har skogsbruket omformat det mesta av skogsmarken och många värdefulla våtmarker och älvar har förstörts genom exploatering. I naturresevat kan naturen däremot bevaras och få utvecklas som den är – utan eller med liten påverkan av människan.

Urskogsliknande skogar och naturliga vattendrag är exempel på miljöer där orördhet ofta är ett villkor för att naturvärdena ska bestå. I kulturlandskapet måste däremot ofta betesmarker, slåtterängar och strandängar fortsätta skötas för att natur- och kulturmiljövärdena ska bibehållas.

På senare tid har skötseln förstärkts i våra naturresevat. Alla områden ska ha en skötselplan som är specifikt utformad för det enskilda resevatet.

I skötselplanerna beskrivs resevatets syfte och mål, och hur området ska förvaltas för att värdena ska bestå. Exempel på skötselåtgärder i naturresevat är slåtter, bete, selektiv avverkning av träd och naturvårdsbränning.

Den vita stjärnan visar vägen

När ett naturreservat är bildat markeras gränserna av stolpar med en snöstjärna på blå botten. En informationsskylt med karta beskriver områdets natur och sevärdheter närmare. Illustrerade broschyrer finns ibland hos turistbyråer eller på kommunernas och länsstyrelsernas hemsidor. I kustvatten finns gränserna markerade i de tryckta båtsportkortet.

Det är länsstyrelsens eller kommunens ansvar att se till att naturreservaten förvaltas och att det finns nödvändiga anläggningar för besökare. I dag anlitas ofta markägare eller lokala entreprenörer för att göra jobbet. Så tas bygdens kunskap tillvara. Dessutom skapas arbetstillfällen.

Följ med på guidad tur, sök skydd i gömslet och spana in djuren utanför, ta slingan ut i vasshavet, kila upp i utsiktstornet eller gör upp en eld vid raststugan.

Vid några av de mest välbesökta naturreservaten hittar du också naturum, ett besökscentrum med spännande arkitektur, kaféer och utställningar om natur- och kultur i området. Spångade leder och skyltar leder dig ut i naturen.

I urskogsliknande skogar finns sällan något skötselbehov. Naturvärdena är knutna till stående och liggande gamla träd. 600-åriga tallar i Svenskådalens naturreservat, Jämtland.

Fakta om naturreservat i Sverige

Här finner du några basfakta om naturreservat och en beskrivning av hur naturreservaten bildas. Dessutom kan du läsa om andra former för skydd och vård av naturen samt vilka mål Riksdagen har fastställt för miljön i Sverige.

Det finns 3500 naturreservat i Sverige. Naturreservat består ofta av sammanhängande värdefull natur där både gammelskog, vattendrag, öppna kulturlandskap och myrar kan ingå. Sammanlagt är ca 85 procent av all med miljöbalken skyddad yta i Sverige naturreservat, resten är nationalparker, djur- och växtskyddsområden och biotopskyddsområden. Den sammanlagda ytan av alla naturreservat nedanför fjällen och den fjällnära skogen är ungefär lika stor som Skånes yta. Räknar man in fjällområdena, motsvarar den sammanlagda ytan nästan Danmarks storlek och utgör 9 procent av Sveriges landareal. På länsstyrelsernas hemsidor hittar du mer information om naturreservat.

Så här bildas naturreservat

Till att börja med görs inventeringar av olika naturmiljöer och deras växt- och djurliv för att få kunskap om var skyddsvärd natur finns. Många skyddsvärda områden är kända sedan länge genom de inventeringar som länsstyrelser, skogsvårdsstyrelser, kommuner och ideella organisationer genomför. Områdena avgränsas på kartor som utgör underlag för planering och samråd. Ömsesidigt kunskapsutbyte

mellan markägare och myndigheter är en viktig del i dialogen om hur naturvärdena bevaras och utvecklas på bästa sätt.

Marken i ett naturreservat kan ägas av privatpersoner, bolag, stat och kommun, stiftelser, allmänningar med flera. Initiativet att bilda naturreservat kommer oftast från länsstyrelsen men kan även komma från kommuner, ideella föreningar, allmänheten eller markägare.

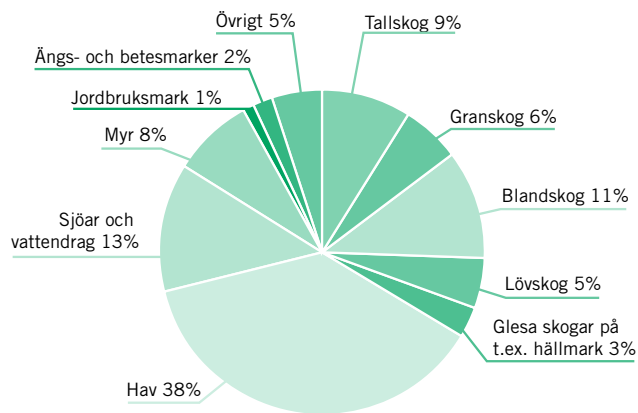
Länsstyrelsen samråder med markägaren och tar fram ett förslag till beslut om naturreservat som innehåller syfte, föreskrifter och skötselplan.

Staten anlitar en oberoende värderare som beräknar marknadsvärdeminskningen som reservatet innebär. Efter förhandlingar skriver staten och markägaren vanligen ett avtal. Under arbetets gång sänder länsstyrelsen ut reservatsförslaget på remiss till andra myndigheter och organisationer. Därefter fattar länsstyrelsen beslut om att bilda naturreservatet. När beslutet börjar gälla markerar länsstyrelsen ut reservatsgränserna, oftast med hjälp av lantmäteriet. Mer information om allt detta finner du i broschyren ”Så bildas naturreservat – svar på vanliga frågor från markägare”.

Miljöbalken

Enligt Miljöbalken får naturreservat bildas enligt fem skäl:

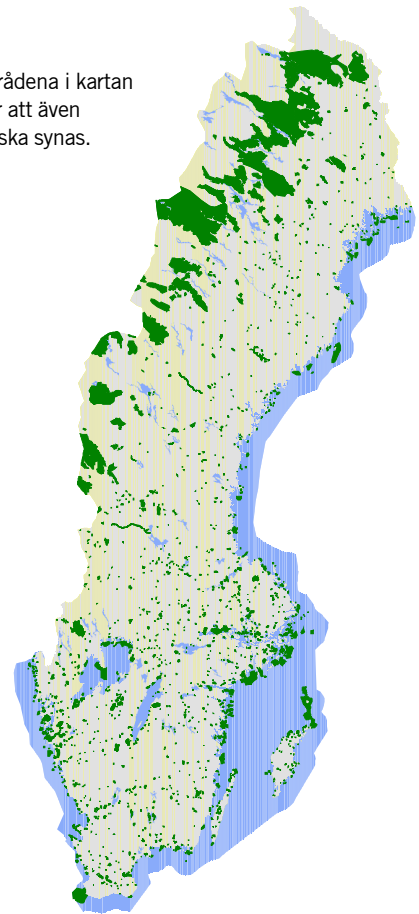
- Bevara biologisk mångfald
- Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer
- Tillgodose behov av områden för friluftslivet
- Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer
- Skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter

Naturtyper

Arealfördelning av naturtyper inom naturreservat i Sverige, nedanför gränsen för fjällnära skog.

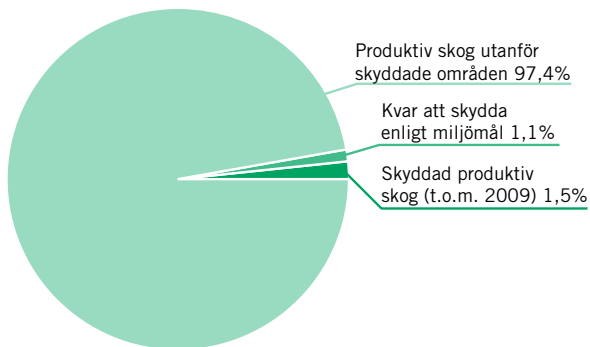
Observera att områdena i kartan är ytförstorade för att även mindre områden ska synas.

3500 naturreservat

Det finns 3500 naturreservat i Sverige. Cirka 75% av arealen utgörs av naturreservat i fjällvärlden. Fjällhedar, fjällbjörkskogar och barrskogar dominerar dessa reservatsarealer. Nedanför gränsen för fjällnära skog fördelar sig naturtyperna enligt diagrammet till vänster.

Den sammanlagda arealen naturreservat utgör 9% av landarealen och nationalparkerna 1,6% av landarealen. Tillsammans innebär det att 10,6% av landarealen är skyddad. Det kan jämföras med att 11,5% av jordens landyta är skyddad.

Endast 1,5 procent skog är skyddad nedanför gränsen för fjällnära skog

Riksdagens miljömål innebär att 2,6% av den produktiva skogen nedanför gränsen för fjällnära skog ska skyddas formellt varav 320 000 hektar skyddas som naturreservat.

Den största arealen av skyddad skog finns i det fjällnära området. Med denna areal inräknad är andelen skyddad skog 4%. När miljömålet genomförts har 5,5% av skogsmarken ett formellt skydd.

Andra former för skydd och vård

Förutom naturreservat finns det flera sätt för samhället att formellt skydda eller ge stöd för skötsel av värdefulla naturmiljöer. Den kanske mest kända skyddsformen är nationalparken. Dessa har funnits i Sverige ända sedan 1909. Nationalparker inrättas för de värdefullaste och mest representativa naturområdena. Riksdagen beslutar om bildande av nationalparker. De kan endast bildas på statens mark. Utöver naturreservat och nationalparker finns djur- och växtskyddsområden, biotopskyddsområden samt naturminnen. Naturvårdsavtal samt miljöersättningar inom jordbruket är andra sätt att skydda och vårda natur. En viktig del av skyddet och vården av den svenska naturen vilar på markägarnas frivilliga naturhänsyn och intresse att bibehålla natur- och kulturlandskapet.

Skyddade områden i världen

Det finns 100 000 skyddade områden i världen. Tillsammans täcker de cirka 11,5 procent av jordens landyta och 0,5 procent av havet. I Europa finns det 42 000 områden och de omfattar cirka 14 procent av landytan och ca 3 procent av havsytan.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av skyddsvärda områden i Europa. Syftet är att skydda djur och växter från utrotning och att förhindra att deras livsmiljöer förstörs. Med stöd av fågel- och habitatdirektiven väljs skyddsvärda områden ut att ingå i nätverket. Sverige har listat ca fyra tusen Natura 2000-områden, med en sammanlagd yta av drygt sex miljoner hektar eller cirka 15 procent av Sveriges yta. Cirka 60 procent av områdena är nationalpark eller naturreservat. Områdena kan nyttjas och brukas, så länge området och de arter som ska skyddas garanteras en ”gynnsam bevarandestatus”.

Miljökvalitetsmål

Riksdagen har antagit 16 mål för miljökvaliteten i Sverige. Det övergripande målet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Miljökvalitetsmålen innebär bland annat ett utökad skydd av skog, mark och vatten. Naturreservat är ett av flera medel för att uppnå målen. De 16 miljömålen:

- Begränsad klimatpåverkan
- Frisk luft
- Bara naturlig försurning
- Giffri miljö
- Skyddande ozonskikt
- Säker strålmiljö
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Storslagen fjällmiljö
- God bebyggd miljö
- Ett rikt växt- och djurliv

Läs mer:

Svenskt naturskydd 100 år. Motiv, historik och resultat. Naturvårdsverket 2009. ISBN 978-91-620-8385-4

Miljömålen – i halvtid. Miljömålsrådets årsrapport DeFacto 2009. ISBN 978-91-620-1272-4

Så bildas naturreservat – svar på vanliga frågor från markägare. Broschyr, Naturvårdsverket 2006. ISBN 91-620-8234-5

Nationalparkerna i Sverige. Bok, Naturvårdsverket 2010. ISBN 978-91-620-1279-3

Så skyddas värdefull skog – den nationella strategin för formellt skydd av skog. Folder, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2005. ISBN 91-620-1243-6

Bruk och missbruk av naturens resurser. En svensk miljöhistoria. Monitor, Naturvårdsverket 2009. ISBN 978-91-620-1274-8

Dialog för naturvården Rapport, Naturvårdsverket 2008. ISBN 978-91-620-5809-8

Natura 2000 Värdefull natur i EU. Broschyr Naturvårdsverket 2003. ISBN 91-620-8131-4

Naturreservat och nationalparker – pärlor i den svenska naturen. Naturguide 2007. ISBN 978-91-975622-5-6

Välkommen till 20 nordiska naturområden. Broschyr, Nordiska ministerrådet 2006. ISBN 92-8931326-9

Myrskyddsplan för Sverige. Rapport, Naturvårdsverket 2008. ISBN 91-620-5667-0

Våtmarker i Norden och ramsarkonventionen – om skydd, skötsel och utnyttjande. ISBN:91-620-8104-7

Smaltång och spigg. Broschyr, Naturvårdsverket 2005. ISBN 91-620-8224-8.

Skydd av marina miljöer med höga naturvärden. Rapport, Naturvårdsverket 2007. ISBN 91-620-5739-1.

Skydd av vattenmiljöer i landskapet. ISBN 91-620-8182-9

En samlad naturvårdspolitik. Skrivelse, miljödepartementet 2001/02:173

Hållbart skydd av naturområden. Regeringens proposition 2008/09:214

Se även:

Länsstyrelsernas hemsida; www.lst.se

Naturvårdsverkets hemsida; www.naturvardsverket.se

Beställning av publikationer:

tel 08-505 933 40

fax 08-505 933 99

natur@cm.se

www.naturvardsverket.se

PRODUKTION Naturvårdsverket **TEXT** Gunhild Arby och Naturvårdsverket **GRAFISK FORM** forsbergvonessen **ILLUSTRATION** Anna Westerman **FOTO** Framsida: Peter Gerdehag/F, Picture Press-Ina, André Maslennikov/S, Felix St Clair-Renard /F; sid 2: Sven Halling/Nb, Patrik Leonardsson/N, Kenneth Bengtsson/Nb, Sven-Olof Ahlgren/S, Lars Jarnemo; sid 4: Tore Hagman/N, Elliot Elliot/E; sid 5: Magnus Rietz/F, Tomas J/fjellfotografen sid 6: Alf Linderheim/N, Claes Grundsten/S, Roine Magnusson/S; sid 7: Rolf Löfgren; sid 8: Peter Lilja/N, Martin Björnwall/Norrlandia, Kjell Ljungström/Nb, sid 9: Erik Olsson/E, Malte Danielsson/E; sid 10: Anders Ekholm/Tiofoto/NordicPhotos, Roine Magnusson/Nb; sid 11: Lennart Isaksson; baksida: Ove Källström/Norrlandia. F=Folio, E=Etsbild, N=Naturfotograferna, Nb=Naturbild, S=Scanpix **UPPLAGA** 10 000 ex, andra utgåvan **TRYCK** Davidsons Tryckeri 2010

Naturreservat bildas för att långsiktigt bevara och utveckla naturmiljöer med särskilt stort värde för djur, växter och människor. Naturreservaten är en del av vårt natur- och kulturarv som vi sparar åt oss och kommande generationer. I den här broschyren kan du läsa om varför naturreservat bildas och vad du som besökare kan se och uppleva i landets naturreservat. Välkommen ut i markerna!

Naturvårdsverket • 106 48 Stockholm • 08-698 10 00 (växel) • www.naturvardsverket.se

ISBN 91-620-8233-7 BESTÄLLNING natur@cm.se TEL 08-505 933 40 FAX 08-505 933 99

